

МУРОЖААТНОМАДА КАСБИЙ ТАЪЛИМ ВА ЯНГИ МЕҲНАТ БОЗОРИ: ҲУҚУҚИЙ АСОС ВА 2026 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ИСЛОҲОТЛАР

Mukhitdinova Fiyuza Abdurashidovna-

Professor, Doctor of Legal Sciences, Department of state and law theory, Tashkent State Law University. E-mail: feruza.mukhitdinova@gmail.com Orcid: 0000-0003-1721-0189

Сатторова Мухаррам Абдураззоқовна

Юридик фанлар номзоди, юридик техникум ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада Ўзбекистонда касбий таълимни ривожлантириш ва меҳнат бозори архитектурасини яратишнинг конституционно-ҳуқуқий асослари ва амалиётдаги қадамлари таҳлил қилинади. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари асосида ёшлар ва аҳоли учун касбий малака, янги иш ўринлари, инновацион таълим ва рақамли технологиялар интеграцияси асосида меҳнат бозорини ривожлантириш стратегияси муҳокама қилинади. Мақолада Президентнинг 2026 йилга мўлжалланган Мурожаатномаси асосида амалга оширилаётган чора-тадбирлар мисол қилиб келтирилади.

Калит сўзлар: касбий таълим, меҳнат бозори, маҳалла, янги технологиялар, дуал таълим, ислоҳотлар, 2026 йил, Ўзбекистон.

КИРИШ

Дунёдаги замонавий тенденциялар – рақамлаштириш, сунъий интеллект ва автоматлаштиришнинг кенг қўлланилиши – меҳнат бозори шакли ва мазмунида кескин ўзгаришлар юзага келтирмоқда.

Бундан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистонда ҳам янги меҳнат бозори архитектурасини шакллантириш ва касбий таълим тизимини такомиллаштириш долзарб вазифа ҳисобланади.

Президентнинг 2026 йилга мўлжалланган Посланмасида бу йўналиш тўртинчи устувор мақсад сифатида белгиланиб, мамлакатда касб, малака, технология ва таълимни интеграциялайдиган ягона механизм яратиш зарурати қайд этилди.

Сўнгги йилларда глобаллашув, рақамлаштириш ва сунъий интеллектнинг жадал ривожланиши меҳнат бозорида кескин ўзгаришлар келтириб чиқарди. Бу жараёнлар олий таълим тизимида ҳам ўз аксини топмоқда.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда олий маълумотли кадрларни тайёрлашда дуал таълим тизимини жорий этиш долзарб вазифа сифатида кўрилмоқда. Шу боис, 2025 йил 16 январда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 14-сонли қарори билан олий таълим тизимида дуал таълимни ташкил этишга оид тартиб ва низом тасдиқланган.

Низомга мувофиқ дуал таълим – бу талабаларнинг назарий қисми олий таълим муассасасида, амалий қисми эса корхонада (иш жойида) ўтказиладиган таълим жараёнидир.

Дуал таълим дастури талабанинг касбий билим ва кўникмаларини шакллантиришга қаратилган ўқув режаси, модуллари, ўқув ва ишлаб чиқариш амалиётидан иборат.

“Касб эгаси” дуал таълим тизими эса назарий қисми олий таълим ташкилотида, амалий қисми йўлланма асосида корхонада ўтказиладиган ва корхона томонидан иш ҳақи тўланадиган махсус тизим сифатида белгиланган.

Дуал таълимнинг мақсади

Дуал таълимнинг асосий мақсадлари қуйидагилардан иборат:

1. Талабаларнинг назарий билимларини мустаҳкамлаш ва амалий кўникмаларини ривожлантириш.

2. Олий таълим ва корхонада ўқитиш орқали талабаларнинг замонавий технологиялар ва ишлаб чиқариш жараёнлари билан танишишини таъминлаш.

3. Меҳнат бозори эҳтиёжлари ва иқтисодиёт тармоқларининг ривожланиш истиқболларига мос равишда кадрлар тайёрлаш.

4. Талабаларнинг касбий ва ижодий қизиқишларини ривожлантириш ҳамда рақобатбардошлигини ошириш.

Низомга мувофиқ дуал таълимнинг вазифалари қуйидагилардан иборат:

- Меҳнат бозорига талаб ва таклифларни мувофиқлаштириш.

- Ижтимоий шерикликни такомиллаштириш, яъни олий таълим муассасалари ва корхоналар ўртасида ҳамкорликни кучайтириш.

- Олий таълим дастурларини замонавий талаблар ва технологияларга мувофиқлаштириш.

- Амалий машғулотлар учун талабаларга етарли шароит яратиш ва уларнинг ишлаб чиқариш тажрибасини ошириш.

- Талабаларга таҳсил ва ишлаш имкониятларини яратиш, шу жумладан, иш ҳақи ва стипендиялар билан қўллаб-қувватлаш.

Дуал таълимни амалга ошириш босқичлари қуйидагича белгилаб берилган:

1. Корхоналар ва олий таълим ташкилотлари рўйхатини шакллантириш.

2. Таълим йўналишлари ва махсус касблар бўйича дуал таълим дастурларини ишлаб чиқиш.

3. Корхона, олий таълим ташкилоти ва талаба ўртасида уч томонлама шартномаларни расмийлаштириш.

4. Корхонада кафедра филиалларини ташкил этиш ва талабаларнинг амалий машғулотларини назорат қилиш.

5. Талабаларнинг назарий ва амалий қисмдаги фаолиятини мувофиқлаштириш ва баҳолаш.

“Касб эгаси” дуал таълим тизими

Ушбу тизим қуйидаги тартибда амалга оширилади:

- Савдо-саноат палатаси орқали корхоналар ва иш ўринлари ҳақида маълумотларни онлайн тарзда тақдим қилиш.

- Корхоналарда амалий машғулотлар дастури ва ўқув жараёни жадвалини олий таълим муассасалари, Палата ва корхоналар томонидан келишилган ҳолда тасдиқлаш.

- Талабаларнинг электрон йўлланмалар асосида корхоналарга бириктирилиши ва иш ҳақининг бир қисми Бандликка кўмаклашиш давлат жамғармаси ҳисобидан қопланиши.

- Корхона томонидан талабаларга амалиёт раҳбари (устоз) бириктирилиши ва уларнинг малакасини баҳолаш.

Техникумларда дуал таълим ва “Касб эгаси” тизими:

Техникумларда дуал таълим Низомга мувофиқ талабаларнинг назарий қисми олий таълим муассасасида, амалий қисми эса корхонада (иш жойида) ташкил этиладиган комплекс таълим жараёни сифатида йўлга қўйилган.

Бу таълим шакли талабаларнинг касбий билим ва кўникмаларини шакллантириш, уларни замонавий ишлаб чиқариш жараёнлари ва технологиялар билан яқиндан таништириш имконини беради.

Дуал таълим дастури талабанинг муайян касб йўналиши бўйича ўқув режаси, модуллари, амалий ва ишлаб чиқариш машғулотларидан иборат бўлиб, унинг назарий билимлари ва амалий кўникмаларини мувозанатли равишда ривожлантиришга хизмат қилади.

“Касб эгаси” дуал таълим тизими эса шу тарзда махсуслаштирилган, назарий қисми олий таълим муассасасида олинади, амалий қисми эса йўлланма асосида корхонада ўтказилади ва шу жараёнда корхона томонидан иш ҳақи тўланади.

Бу тизим талабаларни корхоналарда амалий тажрибага эга қилиш, уларнинг касбий ва ижодий салоҳиятини ошириш, шунингдек меҳнат бозори эҳтиёжлари ва иқтисодиёт тармоқларининг ривожланиш истиқболларига мос кадрлар тайёрлаш имконини беради.

Амалиётдаги ташаббуслар ва ислохотлар

Янги меҳнат бозори архитектураси

Меҳнат бозори энди касб, малака, таълим ва технологияларни бирлаштирувчи ягона механизм сифатида шакллантирилади.

- Болаларнинг касбий қизиқиши 7-синфдан бошланади, ва 9-синфда уларнинг касб йўналиши аниқлаштирилади.

- Олийгоҳга кириш истаги бўлмаган ёшлар техникумларга йўналтирилади.

- «Дуал таълим» тизими асосида 70 мингга яқин ўқувчи ойига 10 млн сўмгача маош олади.

Касбий таълим тизимини ривожлантириш

- 2026 йилдан ҳар йили камида 100 та техникум таъмирланиб, замонавий касбларга мос ҳолда жиҳозланади.

- Илғор касбий маҳорат техникумлари ва «Касблар шаҳарчаси» фаолият йўлга қўйилади.

• Германия, Швейцария, Буюк Британия, Хитой ва Корея каби давлатларнинг илғор таълим дастурлари жорий қилинади.

Иқтисодий стимуллар ва иш берувчилар билан ҳамкорлик

• «Дуал таълим» тизимини жорий қилган корхоналарга 7 йил муддатга 5 млрд сўмгача имтиёзли кредит ажратилади.

• Корхоналар тадбиркорлик рейтингида қўшимча балл олади, ижтимоий солиқ имтиёзлари узайтирилади.

100 минг техникум ўқувчиларига стипендия тўланади, «аъло» баҳолар учун эса янада юқори миқдордаги стипендиялар берилади. Дуал таълим тизимида талабаларнинг моддий қўллаб-қувватланиши муҳим жиҳат ҳисобланади. “Касб эгаси” дуал таълим тизими доирасида, талабаларнинг корхонада амалий машғулотларини бевосита амалга оширгани учун корхона томонидан иш ҳақи тўланади, шунингдек, иш ҳақининг 2 миллион сўмгача бўлган қисми Бандликка қўмаклашиш давлат жамғармаси маблағлари ҳисобидан ҳар ой қоплаб берилади.

Бу тартиб талабаларни фаол ишлашга рағбатлантириш, уларнинг касбий малакасини ривожлантириш ва таҳсил давомида моддий қийинчиликлардан ҳимоя қилишга хизмат қилади.

Бунда иш ҳақини Бандликка қўмаклашиш давлат жамғармаси ҳисобидан қоплаш учун ажратиладиган маблағлар корхонанинг алоҳида ҳисобварағига ўтказилиши ва олий таълим ташкилоти кенгашининг қарори асосида қоплаб бериш тавсия қилинишини ҳам назарда тутилади. Стипендиялар ва иш ҳақи тўлови “Касб эгаси” дуал таълим тизимининг асосий таркибий қисми ҳисобланади:

• Талабаларнинг амалий машғулотларда фаол иштирокини рағбатлантириш учун корхона томонидан иш ҳақи тўланади.

• Шу иш ҳақининг 2 миллион сўмгача бўлган қисми Бандликка қўмаклашиш давлат жамғармаси ҳисобидан қопланиши назарда тутилган, бу эса моддий қўллаб-қувватлаш вазифасини бажаради.

• Ушбу механизм талабаларни ишлаб чиқариш жараёнига фаол киритиш, уларнинг касбий кўникмаларини ривожлантириш ва таҳсил давомида иқтисодий қийинчиликлардан ҳимоя қилишни таъминлайди.

Халқаро ҳамкорлик ва юқори интеллектуал салоҳиятли кадрлар тайёрлаш

• Жиззах политехника институти Венгриянинг «Обуда» университети билан ҳамкорликда қайта ташкил этилади.

• «Цукуба» миллий университети билан ҳамкорликда янги олийгоҳлар ташкил қилинади.

• Соғлиқни сақлаш тизимида Pearson компанияси билан ҳамкорликда техникумларда халқаро стандартда ҳамширалар тайёрланади.

Кутилган натижалар ва самарадорлик

Йўналиш

Кутилган натижа (2026)

Янги иш ўринлари

100 000 та

Камбағалликдан чиқарилган оила

181 000 та

Йўналиш	Кутилган натижа (2026)
Техникумлар таъмирланади ва жиҳозланади	100 та
«Дуал таълим»да иштирок этувчи ўқувчи	70 000 та
Стипендия олувчилар	100 000 та
Соғлиқни сақлашга ажратилган маблағ	3,5 трлн сўм

Диаграммалар ва схемаларда ҳар бир маҳалла ва техникум учун лойиҳа маблағлари, иш ўринлари, ва ижтимоий самарани визуал равишда кўрсатиш мумкин. Масалан:

- Диаграмма: 2026 йилда маҳаллялар инфратузилмасини ривожлантириш учун маблағлар тақсимоти (транспорт, сув, электр, таълим, соғлиқни сақлаш).

- Схема: Дуал таълим тизими ва иш берувчилар билан ҳамкорлик механизми.

График: Янги иш ўринлари ва камбағалликни қисқартириш натижаси. “Касб эгаси” дуал таълим тизимида:

- Савдо-саноат палатаси орқали корхоналар ва иш ўринлари ҳақида маълумотлар онлайн тақдим қилинади;

- Амалий машғулотлар дастури ва ўқув жараёни жадвали олий таълим муассасалари, Палата ва корхоналар томонидан келишилган ҳолда тасдиқланади;

- Талабалар электрон йўлланмалар асосида корхоналарга бириктирилади ва иш ҳақининг бир қисми Бандликка кўмаклашиш давлат жамғармаси ҳисобидан қопланади;

- Корхона талабаларга амалиёт раҳбари (устоз) тайинлайди ва уларнинг малакасини баҳолаш жараёнини ташкил этади.

Шу билан бирга, бу тизим талабаларнинг назарий билимлари ва амалий кўникмаларини уйғунлаштириш, уларни замонавий ишлаб чиқариш талаблари ва касбий меъёрларга мослаштириш, шунингдек меҳнат бозорида рақобатбардош мутахассислар этиб тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса қилиб айтганда, техникумларда дуал таълим ва “Касб эгаси” дуал таълим тизими талабаларнинг назарий билимлари ва амалий тажрибасини уйғунлаштириб, уларни касбий салоҳиятли ва меҳнат бозори талабларига мос кадр сифатида шакллантиришнинг самарали йўли сифатида амалга оширилмоқда.